

Керол Граф, Донні Фармер і Лінн Рейнел — надзвичайним жінкам, які бачили мене наскрізь. Моїй чудовій сім'ї, яка підтримувала мене, — Бобові, Енн, Скотту, Келлі, Роксі, Бену, Максу, моїм батькам (які геть не схожі на батьків із цього роману). А найбільше — моєму чоловікові Сенді (з багатьох причин, які не можу назвати).

РОЗДІЛ 1

Королева, у свою чергу, є єднальною силою громади; якщо її забрати з вулика, робочі бджоли дуже швидко відчувають її відсутність. За кілька годин чи навіть менше вони продемонструють безпомилкові ознаки відсутності матки.

«Людина та комахи»

Уночі я лежала в ліжку й спостерігала за виставою: бджоли пробиралися крізь щілини в стіні моєї спальні й літали колами кімнатою, видаючи це схоже на звук пропелера високе *дз-з-з-з-з-з-з*, яке відлунювало на шкірі. Я дивилася на їхні крильця, що виблискували в темряві, наче шматочки хрому, і відчувала, як у грудях нарастає туга. Те, як літали ці бджоли, — навіть не в пошуках квітки, а просто відчуваючи подих вітру — розривало моє серце по швах.

Удень я чула, як вони риють тунелі в стінах моєї спальні, — такий звук, який видає радіо в сусідній кімнаті, налаштоване між хвилями, — й уявляла, як стіни перетворюються на стільники, із яких тече мед, а я можу спробувати його на смак.

Бджоли прилетіли влітку 1964 року, коли мені виповнилося чотирнадцять, і моє життя вийшло на абсолютно нову орбіту, і я справді про *абсолютно нову орбіту*. Озираючись назад, хочу сказати, що бджоли були мені послані. Що вони з'явилися, як ангел Гавриїл Діві Марії, запустивши події, яких я ніколи й уявити не могла. Знаю: порівнювати своє маленьке життя з її життям

самовпевнено, але маю підстави вважати, що її це не образить; я ще повернуся до цього. Зараз достатньо сказати, що попри все, що сталося того літа, я не втратила ніжних почуттів до бджіл.

1 липня 1964 року я лежу в ліжку, чекаючи на бджіл, і думаю про те, що сказала Розалін, коли я розповіла їй про їхні нічні візити.

— Бджоли рояться перед смертю, — промовила вона.

Розалін поралася в нас після смерті моєї матері. Мій тато — якого я називала Ті-Реєм, бо «тато» йому не пасувало, — забрав її з персикового саду, де вона працювала на нього збирачкою. У неї було велике кругле обличчя й тіло, що опускалося від шиї, як похідний намет, а сама вона була такою чорною, що ніч, здавалося, сочилася з її шкіри. Розалін жила сама в маленькому будиночку, захованому в лісі неподалік від нас, і приходила щодня, щоб готувати, прибирати й бути моєю матір'ю на заміні. У неї не було власних дітей, тож в останні десять років я стала її домашньою морською свинкою.

Бджоли рояться перед смертю. Їй не бракувало божевільних ідей, які я ігнорувала, але зараз лежу й розмірковую про цю, замислившись, чи не прилетіли бджоли з моєю смертю на думці. Направду ця ідея не дуже мене непокоїла. Будь-яка з тих бджіл могла опуститися на мене, як одна з натовпу ангелів, і жалити аж до смерті, і це було б не найгіршим, що могло статися. Люди, які вважають смерть найгіршим, нічого не знають про життя.

Моя мама померла, коли мені було чотири роки. Це був життєвий факт, але коли я його згадувала, люди раптом починали цікавитися своїми задирками та кутикулами або ж далекими точками в небі та, здавалося, не чули

мене. Час від часу, однак, якась небайдужа душа казала: «Просто викинь це з голови, Лілі. Це був нещасний випадок. Ти не хотіла цього».

Тієї ночі я лежала в ліжку та думала про те, що помру й потраплю до мами в рай. Я б зустріла її словами: «Мамо, пробач. Будь ласка, пробач», — а вона б цілувала мою шкіру, поки та не потріскалася, і казала б, що я невинна. Вона говорила б мені це перші десять тисяч років.

Наступні десять тисяч років вона б дбала про моє волосся. Вкладала б його в таку вежу краси, що люди по всьому раю впускали б свої арфи, аби помилуватися нею. Зі стану волосся одразу видно дівчат, яким бракує мам. Моє волосся постійно стирчало в одинадцять неправильних напрямків, а Ті-Рей, звісно, відмовлявся купувати мені бігуді, тож цілий рік доводилося крутитися на бляшанки з-під виноградного соку «Велч», що мало не призвело до мого безсоння. Мені завжди доводилося обирати між пристойною зачіскою та повноцінним сном.

Я вирішила, що мені знадобиться чотири чи п'ять століть, щоб розповісти їй про особливі страждання від життя з Ті-Реєм. Він був вкрай методичним цілий рік, але особливо влітку, коли працював у своїх персикових садах від світанку до смерку. Здебільшого я не потрапляла йому на очі. Уся його доброта призначалася його мисливській собацюрі Морді, що спала з ним у ліжку й отримувала чухання живота щоразу, як переверталася на свою жилаву спину. Я бачила, як Морда дзюрила на черевик Ті-Рея, а той і вухом не повів.

Я не раз просила Бога зробити щось із Ті-Реєм.

Він ходив до церкви вже сорок років, а все ставало тільки гірше. Здавалося, це мало б натякнути на щось Божові.

Я відкинула простирадла. У кімнаті панувала цілковита тиша, ніде не було жодної бджоли. Щохвилини я зиркала на годинник на комоді й дивувалася, чому вони затримуються.

Нарешті, десь близько опівночі, коли мої повіки вже майже здалися від напруги, у кутку знову почулося муркотіння, низьке й вібруюче, звук, який міг би йти від кота. За мить на стінах, немов бризки фарби, промайнули тіні, і коли вони пролітали повз вікно, на них упало світло, і я побачила обриси крил. Звук наростав у темряві, поки вся кімната не запульсувала, поки саме повітря не стало живим і наповненим бджолами. Вони літали навколо мого тіла, зробивши мене ідеальним центром вихрової хмари. Я не чула власних думок через бджолине дзижчання.

Я заганяла нігті в долоні так сильно, аж моя шкіра майже перетворилася на викладений ялинкою паркет. У кімнаті, повній бджіл, людину можуть пожалити до напівсмерті.

Проте це *було* справжнім видовищем. Раптом я не стримала бажання показати його бодай комусь, хай навіть єдиною людиною поруч був Ті-Рей. А якщо так станеться, що його вжалить кілька сотень бджіл, — що ж, як прикро.

Я сповзала з ковдри й прoderлася крізь бджіл до дверей. Розбудила його, торкаючись до руки одним пальцем, спочатку м'яко, а тоді все сильніше й сильніше, поки аж не штрикала ним у його плоть, дивуючись, наскільки та була твердою.

Ті-Рей схопився з ліжка, на ньому не було нічого, крім білизни. Я потягла його до своєї кімнати, а він кричав, що краще б так і було, краще б дім, чорт забирай, палав, а Морда гавкала так, наче ми були на полюванні на голубів.

— Бджоли! — крикнула я. — У моєї кімнаті рій бджіл! Але коли ми прийшли туди, вони зникли в стіні, ніби знали, що він іде, ніби не хотіли витратити на нього свої літальні трюки.

— Матері твоєї ковінька, Лілі, це не смішно.

Я провела очима вгору й вниз стінами. Залізла під ліжко й благала пил і витки його пружин створити бджолу.

— Вони бути тут, — сказала я. — Літали скрізь.

— Ага, а ще тут було трикляте стадо буйволів.

— Слухай, — сказала я. — Ти можеш почути, як вони дзижчать.

Він притулив вухо до стіни з удаваною серйозністю.

— Не чую ніякого дзижчання, — сказав він і покрутив пальцем біля скроні. — Певно, вони вилетіли з того годинника із зозулею, який ти називаєш мозком. Розбудиш мене ще раз, Лілі, і я витягну крупу «Марта Вайтс», чуєш мене?

«Марта Вайтс» була тією формою покарання, яку міг вигадати тільки Ті-Рей. Я миттю закрила рота.

Але не могла дозволити Ті-Рею вважати, ніби я в такому відчаї, що вигадую нашість бджіл, аби привернути до себе увагу. Так мені спала на думку блискуча ідея зловити в банку цих бджіл і тицьнути їх Ті-Рею зі словами: «Ну і хто тепер вигадує?»

Моїм першим і єдиним спогадом про маму був день її смерті. Я довго намагалася викликати в пам'яті образ матері до цього, бодай уривок чогось: як вона вкладала мене спати, читала пригоди дядечка Віггілі чи розвішувала мою білизну біля обігрівача холодними ранками. Я була б рада навіть, якби пам'ятала, як вона виламала гілку форзиції і ляснула мене по ногах.

Вона померла 3 грудня 1954 року. Піч так розжарила повітря, що мама зняла светр і стояла в одязі з коротким рукавом, смикаючи вікно у своїй спальні, борючись з налиплою фарбою.

Нарешті вона здалася і сказала: «Що ж, гаразд, ду-маю, ми просто спечемося тут до біса».

Її волосся було чорним і густим, з рясними кучерями, що обрамляли лице; лице, яке я ніколи не могла пригадати чітко, попри різкість усього іншого.

Я простягнула до неї руки, і вона взяла мене, сказавши, що я вже надто велика дівчинка, щоб тримати мене так, але однаково тримала. Щойно вона підняла мене, я пірнула в її запах.

Цей запах залишився в мені назавжди, він був тонким, мов кориця. Я регулярно ходила у «Сильван Меркантиль» й обнюхувала всі пляшечки парфумів, що там були, аби знайти ті. Щоразу, коли я з'являлася, парфумерка робила здивований вигляд, кажучи: «Боже мій, подивіться, хто тут». Ніби я не була там тиждень тому й не пройшлася уздовж усього ряду флаконів. *Shalimar*, *Chanel № 5*, *White Shoulders*.

Я питала: «У вас є щось нове?»

Але нічого нового ніколи не було.

Тож це був шок, коли я відчула цей аромат на своїй вчительці в п'ятому класі, яка сказала, що це ніщо інше, як звичайнісінький колдкрем «Понде».

У той післяобідній час, коли померла моя матір, на підлозі біля вікна, що заклинило, стояла відкрита валіза. Мама ходила туди-сюди до шафи, кидаючи то одне, то інше у валізу, не переймаючись складанням речей.

Я пішла за нею до шафи й пролізла під подолами суконь і штанів у темряву, повз клапті пилу й маленьких

мертвих метеликів, туди, де до черевиків Ті-Рея прилипла садова грязюка й запах запліснявілих персиків. Я засунула руки в пару білих черевиків на високих підборах і поплескала ними.

Підлога шафи вібрувала щоразу, коли хтось піднімався сходами під нею, — так я дізналася, що йде Ті-Рей. Над головою я чула, як мама знімає речі з вішаків, як шурхотить одяг, як дзвенить дріт. «Хутчий», — сказала вона.

Коли його черевики затупотіли в кімнаті, вона зітхнула, їй перехопило дихання, наче її легені раптово стиснулися. Це останнє, що я пам'ятаю з ідеальною чіткістю, — її видих, що спускається до мене, як крихітний парашут, і безслідно зникає серед купи взуття.

Я не пам'ятаю, що вони казали, лише лють їхніх слів та як повітря стало сирим і пошрамованим. Пізніше я згадувала про це, як про пташок, що опинилися в пастці в замкненій кімнаті та кидалися на вікна, стіни, одна на одну. Я відступила назад, глибше в шафу, відчуваючи свої пальці в роті, смак взуття, ніг.

Висмикнута назовні, я спочатку не знала, чиї руки мене тягнуть, а потім опинилася в обіймах матері, вдихала її запах. Вона пригладила моє волосся й сказала:

— Не хвилюйся, — але поки вона це вимовляла, мене вирвав у неї Ті-Рей. Він відніс мене до дверей і поставив у коридорі.

— Йди до своєї кімнати, — сказав він.

— Не хочу, — плакала я, намагаючись проштовхнутися повз нього назад у кімнату, туди, де була вона.

— Иди до своєї клятої кімнати! — крикнув він і штовхнув мене. Я вдарилася об стіну, а тоді впала вперед на руки й коліна. Піднявши голову, дивлячись повз нього, побачила, як вона біжить через кімнату. Біжить на нього, кричить: